

Autokratyczne zachowania nauczycieli uczniów szkół podstawowych

Małgorzata Zalewska-Bujak
Uniwersytet Śląski w Katowicach



UNIWERSYTET ŚLĄSKI W KATOWICACH
WYDZIAŁY W CIESZYNIE



Przejawy autorytaryzmu (wg Jadwigi Koralewicz):

- podkreślanie stosunku dominacji i podporządkowania jako głównej relacji w zhierarchizowanej rzeczywistości;
- tendencja do posługiwania się stereotypami, uproszczonymi wyobrażeniami o osobach nieprzynależących do grupy własnej oraz „słuszności”, powinności i tego, co właściwe;
- pozycja: „my” – „oni”;



- nietolerancja odmiennych od uznawanych za normę postaw, zachowań itd.; nietolerancja odstępstwa od zasad i rygoryzm w postępowaniu z innymi, przejawiający się w skłonności do surowego karania osób naruszających obowiązujące reguły;
- niechęć do tego wszystkiego co psychiczne, subiektywne, indywidualne i niepowtarzalne, co wymyka się spod zewnętrznej kontroli;
- utrzymanie obowiązującego w przeszłości porządku i dążenie do stabilizacji. (J. Koralewicz, 2008)



❖ prezentowanie własnej dominacji

- zajmowanie wyższej pozycji siedzącej (fizyczne górowanie nad uczniem)

(...) bardzo lubię... to jest może nie zbyt dobre, ale lubię być ciupkę wyżej, bo wtedy wszystkich ogarniam, prawda? Może nie gdzieś tam na stojąco, ale na biurku próbuję sobie jakoś przycupnąć, bo ja widzę nawet tych w ostatniej ławce. [nauczycielka języka polskiego w klasach 4-8 szkoły podstawowej]

Oni przede wszystkim też reagują na to, kiedy ja stanę na stopniu i może dobrze, że jest ten stopień właśnie. [nauczycielka klas I-III szkoły podstawowej]



- **odpowiedni sposób ubierania się**

To jest tak, jak jest taka gatka, gatka, gatka...

(...) jak się stanie naprzeciwko... jest się odpowiednio ubranym, odpowiednio zmotywowanym i wie się, czego chce, to oni często odpuszczają. (...) żeby trochę... ha! ha! ich przymusić, żeby zrobili to, co ja chcę. (...) Nauczyciele sobie nie uświadamiają, jak kolosalną i ważną rzeczą jest ich strój do pracy. [nauczycielka matematyki w klasach 4-8 szkoły podstawowej]



- **dbanie o zachowanie dominującej pozycji w hierarchii**

(...) no więc ich mobilizuję do tego, że to muszą zrobić, muszą pożyczyć, muszą [zrozumieć – M. Z-B], że ja jestem tu a oni są tu. [nauczycielka języka polskiego w klasach 4-8 szkoły podstawowej]

- **dbanie o utrzymywanie dystansu**

Mi się jednak wydaje, że od tej strony..., że dziecko powinno wiedzieć, co można powiedzieć dorosłemu, bo jeszcze między sobą prawda, ale też, że nie mają tego dystansu do nauczyciela, że jednak nie wolno tego powiedzieć. [nauczycielka klas I-III szkoły podstawowej]



- **oczekiwanie i egzekwowanie posłuszeństwa**

(...) jestem konsekwentna i mam mocny głos. Ja na dzieci nie lubię krzyczeć i robię to bardzo rzadko. Natomiast konsekwentnie mają robić to, czego ja od nich oczekuję. Choćbym miała paść i przestać mówić, to po prostu;; po prostu tego wymagam, bo konsekwencja, to jest najważniejsza rzecz. One wiedzą, co mogą, czego nie mogą, są jasne reguły (...). [nauczycielka klas I-III szkoły podstawowej]



**❖ utrzymanie (słusznego) porządku
obowiązującego w przeszłości
i uproszczone postrzeganie słuszności**

(tak było, więc tak jest i będzie)

- przekonanie związane z doświadczeniami rozmówczyń z przeszłości i zgodne z nim zachowanie, postępowanie nauczycielek)



▪ **uczeń - słuchacz, nauczyciel – mówca (opozycja: „my” – „oni”)**

[mój – M.Z-B] *główny cel – przekazanie wiedzy, przekazanie wiedzy
iiii takie prowadzenie lekcji, żeby, żebyyyy uczeń słuchał i... był... zajęty
uczeniem się. [nauczycielka języka angielskiego w klasach 4-8 szkoły
podstawowej]*

[uczniowie - M.Z-B] *Muszą się nauczyć słuchać drugą osobę, kiedy
mówi. [nauczycielka klas I-III szkoły podstawowej]*

*Ja sobie nie wyobrażam sytuacji, że ja tłumaczę coś bardzo ważnego i
ktokolwiek inny w tym czasie mówi (...). [nauczycielka matematyki w
klasach 4-8 szkoły podstawowej]*



częsty zwrot: „słuchaj”/ „ słuchajcie”

Poprosiłam do tablicy i patrzę, a ona robi znowu to samo. (...) I znowu zaczęła iść w tą złą drogę i ja naprawdę nie zdzierżyłam wtedy i mówię: „- Słuchaj, ty kolejny raz spieprzysz to zadanie. Siadaj”. [nauczycielka matematyki w szkole średniej]

Ja mówię: „- Słuchaj, daj mi ten telefon. Ja porozmawiam z mamusią”.
(...) [nauczycielka klas I-III szkoły podstawowej]

Na przykład mówię im: „-Słuchajcie, ja was muszę przygotować do egzaminu. Wychowywałam was już przez tyle lat, więc musicie mi wybaczyć”. [nauczycielka języka polskiego w klasach 4-8 szkoły podstawowej]



- **nauczyciel wie – uczeń nie wie**

„- Jestem tutaj i chce was tego nauczyć, i mogę was czegoś nauczyć, bo to wiem, a ty jeszcze tego nie wiesz, ale ja cię mogę tego nauczyć”. [nauczycielka języka polskiego w klasach 4-8 szkoły podstawowej]

- **nauczyciel ma moc decyzyjną**

Konkurs na temat ekologii (...) i plastyczny, i układaliśmy wiersze. No więc myśmy te wiersze układali w szkole. Potem ja mówię: „-Słuchajcie, to wy sobie teraz te wiersze weźmiecie do domu, dokończycie i oddacie. Ja sobie to wszystko posprawdzam i które się będą nadawały, to wyślę”. [nauczycielka klas I-III szkoły podstawowej]



❖ **tendencja do posługiwania się „stereotypami”, uproszczonymi wyobrażeniami „słuszności”, powinności tego, co właściwe**

Nie przeprowadzimy zajęć jeśli jest 27 dzieci i każdy może zrobić, co chce, no nie ma szans. (...) No, moja klasa musi być uporządkowana, czyli mam obowiązek mieć ład i porządek. Po drugie – muszę dbać, żeby dzieci siedziały we właściwych ławkach, właściwie siedziały. [nauczycielka klas I-III szkoły podstawowej]

Uczulona jestem na punkcie dobrego wychowania, które tak kuleje obecnie, nawet wśród ludzi dorosłych, bo (...) nie znoszę chamstwa u ludzi dorosłych, a takie małe dzieciątkaaa potem one zachowują się, jak ludzie dorośli, prawda, (...) czasami dziecko u mnie wchodzi 3 razy do sali, aż się samo przekona, ja tylko palec pokazuję, ale dzieci są bardzo czujne (...). Oni bardzo dobrze wyczuwają - i rodziców też przy tym – z kim sobie mogą pozwolić, a z kim nie. I to tak... to tak... ta dyscyplina we wszystkim. Nie można iść też... no znaczy się pozwolić sobie na takie: „a no dobra”. [nauczycielka języka polskiego w klasach 4-8 szkoły podstawowej]



❖ nietolerancja odmiennych od uznawanych za normę postaw, zachowań

- niezadowolenie z ucznia niewpisującego się w posiadany wzorzec

Właściwie jeszcze w czasie studiów to to myślenie jest właśnie idealistyczne eee zeee młodzież jest takaaa chętna do nauki i lekcje są takie, że eee można tak, nie wiem, z młodzieżą rozmawiać, że te lekcje.... Właściwie tak było u mnie w liceum, że myśmy właściwie dyskutowali ze sobą na lekcjach. (...) młodzież, przynajmniej teraz, jest już mniej takaaa zainteresowana jakby i lekcjami, i jakby takąąą.... mają jakby problemy z tym, żeby się wypowiadać na forum ogólnie. Tak że nie rozmawiają ze sobą, nie dyskutują no i te lekcje wtedy są takieee bardziej, uważam, jałowe ogólnie. [nauczycielka języka polskiego w klasach 4-8 szkoły podstawowej]



▪ **niezadowolenie z odmiennego „obrotu spraw” od woli nauczyciela**

Proszę sobie wyobrazić, że ona znowu mamę dręczyła. Z resztą mam jest podobna, mama jest podobna i zadzwoniła do nie do domu, że ona znalazła wierszyk i czy się może nauczyć. Ja mówię: „- Oczywiście, że się może nauczyć. Oczywiście, że się może, to nie jest zabronione. Tylko ja jej tłumaczyłam, jakie ja miałam powodyyy, dla których ja uważałam, że ona tego nie musi robić”. „- Ale niech próbuje”. „- Dobrze”. Tam jest więcej takich osobowości właśnie takich naprawdę silnych i te dzieci chcą, żeby było po prostu tak, jak one chcą.

[nauczycielka klas I-III szkoły podstawowej]



❖ niechęć do tego, co wymyka się spod zewnętrznej kontroli

(...) bo uczniowie wykorzystują to, że człowiek niekoniecznie usiłuje ich trzymać na krótkiej smyczy.

[nauczycielka matematyki w klasach 4-8 szkoły podstawowej]